

Özel İlgi Turlarında Rehber İhtiyacı Kapsamında Uzmanlaşma Eğitimi *Specialization Training in Special Interest Tours within the Scope of Guide Requirements*

Osman CELEP

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Social Sciences Institute, Turkey
E-Mail: osmancelep09@gmail.com

Öz

Amaç ve Önem: Bu çalışmanın amacı, özel ilgi turlarındaki uzman rehber ihtiyacının belirlenmesi ve bu doğrultuda uzmanlaşma eğitim programlarının öneminin ve gerekliliğinin ortaya konmasıdır.

Yöntem: Araştırmada literatür taraması yapılarak konu ile ilgili bilgiler toplanmış, Türkiye'deki özel ilgi turlarının gelişimi ve rehberlikte uzmanlaşma ile ilgili yasal düzenlemeler incelenmiştir. Devamında, 2022 yılı Mart ayına kadar düzenlenen rehberlik uzmanlaşma eğitim programları incelenmiş ve turizm/turist rehberliği eğitim müfredatları gözden geçirilerek yorumlanmıştır.

Bulgular: Yapılan literatür taraması sonucunda, özel ilgi turlarındaki çeşitliliğin artış göstermesiyle, bu turlardaki uzman rehber ihtiyacının da artacağı tespit edilmiştir. Uzmanlaşmanın taraflar açısından katkıları göz önünde bulundurularak, uzmanlaşma eğitimlerinin nitelik ve nicelik olarak gelişmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, turizm/turist rehberliği müfredatlarında uzmanlaşmaya yönelik derslerin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara öneriler sunulmuştur.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Turist rehberliği uzmanlaşma eğitimleri ile ilgili akademik çalışmaların kısıtlı olması nedeniyle araştırmanın, turist rehberleri, turizm/turist rehberliği öğrencileri ve uzmanlaşma programı düzenleyen kurum/kuruluşlar için önemli olduğu ve ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel ilgi turları, turist rehberliği, rehberlikte uzmanlaşma.

Makale Türü: Literatür taraması

Abstract

Purpose and Importance: The aim of this study is to determine the need for expert guides in special interest tours and to reveal the importance and necessity of specialization training programs in this direction.

Methodology: In the research, information on the subject is collected by literature review, the development of special interest tours in Turkey and the regulations related to specialization in guidance are examined. Afterwards, the guidance specialization training programs organized until March 2022 were examined and the tourism/tourist guidance training curricula were reviewed and interpreted.

Findings: As a result of the literature review, it has been determined that with the increase in the variety of special interest tours, the need for expert guides in these tours will also increase. Considering the contributions of specialization for the parties, it was concluded that specialization training should be improved in terms of quality and quantity. In addition, it has been seen that the courses for specialization in the tourism/tourist guidance curricula are insufficient. In this direction, suggestions were made to the relevant persons, institutions and organizations.

Originality/Value: Due to the limited academic studies on tourist guide specialization training, it is thought that the research is important for tourist guides, tourism/tourist guidance students and institutions/organizations that organize specialization programs and will contribute to the relevant literature.

Keywords: Special interest tours, tourist guiding, specialization in guiding.

Paper Type: Literature review

Giriş

Bireylerin istek ve ihtiyaçlarındaki çeşitlilik farklı turizm türlerinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Buna bağlı olarak bireylerin turizm amaçlı seyahatlerindeki motivasyon faktörleri de çeşitlenmiş ve sayıları artmıştır (Yıldız, 2019). Turizm sektörü, gün geçtikçe daha çeşitli turizm deneyimlerine ve faaliyetlerine odaklanarak belirli pazarların ihtiyaçlarını karşılayan özel ilgi alanlarını içeren niş ürünler sunmaya önem göstermeye başlamıştır (Soleimani et al., 2018). Çünkü turizm faaliyetlerinde çeşitliliğin sağlanması ve yıl boyunca aktif turizm destinasyonu olma durumu, ülkelerin ekonomik kalkınmaları için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda özel ilgi turizmi ülkeler açısından ciddi gelir kaynağı oluşturmakta; aynı zamanda ülke tanıtımı için olağanüstü bir fırsat olarak değerlendirilmelidir (Pelit & Katırcıoğlu, 2018). Bu fırsatlardan en iyi şekilde faydalanmak için turistlerin deneyimlerinde önemli rol oynayan turist rehberlerinin en iyi şekilde görevlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü turistlerin seyahat ettikleri herhangi bir ülkeden memnun şekilde ayrılmasında, turistin doğru ve yeterli şekilde bilgilendirilmesi belirleyici hususlardır (Yenipinar & Zorkirişçi, 2013).

Türkiye coğrafyasının barındırdığı değerler dikkate alındığında, rehberlerin her konuya ve bölgeye aynı derecede hâkim olması oldukça zordur. Tüketici taleplerinin tümüne yanıt vermek ve turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesine katkıda bulunmak amacıyla yapılması gerekenlerin en başında turist rehberlerinin meslekte uzmanlaşmalarının sağlanması gelmektedir (Köroğlu & GÜDÜ Demirbulat, 2017). Sektörün çeşitli konuları ve etkinlik alanlarında uzmanlaşan rehberler performanslarını artırarak turist memnuniyetine önemli etkiye bulunacaktır (Akpınar & Avcı, 2021). Bu nedenle özel ilgi turlarına yönelik uzmanlık programlarının organize edilmesi ve turist rehberlerinin bu uzmanlık programlarına katılımının artırılması, turizm hareketliliğinin daha dinamik bir yapıya dönüşmesini sağlayabilecektir (Arslan, 2021). Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki özel ilgi turlarında uzman rehber ihtiyacına bağlı olarak, turist rehberliği uzmanlaşma eğitimlerinin önemi ve gerekliliğinin belirlenmesidir. Çalışmada, konuyla ilgili literatür taraması yapılarak Türkiye'deki özel ilgi turizminin gelişimi incelenmiş, özel ilgi turlarında uzman rehber ihtiyacına değinilmiş, ülkemizde düzenlenmiş olan uzmanlaşma eğitim programları ele alınarak yorumlanmış, turizm/turist rehberliği ile ilgili müfredat incelenmiş ve ilgili kişi, kurum/kuruluşlara öneriler sunulmuş ve sonlandırılmıştır.

1. Özel İlgi Turizmi ve Gelişim Süreci

Turizm, modern çağ insanının en temel ihtiyacı olan dinlenme ihtiyacını karşılayan yanı sıra, insanların özel ilgileri, sosyal ve doğal ihtiyaçlardan kaynaklanan gereksinimlerini tatmin etmenin bir aracı olmuştur ve insanlar değişik yerlerde bu ihtiyaçlarını gidermek ve kendilerini yenilemek istemektedirler (Akoğlan Kozak & Bahçe, 2012). Turistler de ilgi alanları doğrultusunda daha spesifik seyahatlere yönelmektedirler (Tetik, 2012). Değişen tüketici özellikleri ve bu özelliklere uygun talebin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanabilmesi için değişik alanlarda yeni turizm türlerinin ön plana çıkarılması gerekmektedir (Köroğlu, 2007). Bu doğrultuda gelişen özel ilgi turizmi, ilgileri belirli alanlarda yoğunlaşan ve yalnızca bu ilgileri tatmin etmek isteyen bireylerin, ilgilerini belirli bir bölge ya da çekim merkezinde karşılamak amacıyla yaptıkları seyahatler ya da bu seyahatlerin biçimi olarak tanımlanabilir (Tanrısevdi & Çavuş, 2003). Özel ilgi turistleri tatillerinde belirli bir hobi, aktivite veya ilgiyi sürdürmek için motive olurlar ve bu motivasyon nereye, ne zaman, ne kadar süreyle seyahat edecekleri konusunda verdikleri kararları yönlendirir, ayrıca bu kararlarda temel hedef destinasyon değil özel ilgilere (Weiler & Firth, 2021). Özel ilgi turizmi; kırsal turizm, macera ve doğa temelli turizm, kültür ve miras turizmi, festival ve etkinlik turizmi dâhil olmak üzere turistlerin ve ev sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılama potansiyeline sahip yeni turizm biçimlerine odaklanan bir turizm türü olarak kitle turizminin tam tersidir (Trauer, 2006).

Deniz, kum, güneş üçlüsünü temel alan genel ilgi turizmi kapsamında sunulan hizmetlerin kısıtlı bir zaman dilimine sıkışması nedeniyle mevcut doğal ve fiziksel kapasiteler yoğun bir şekilde

kullanılmış, doğal çevrenin bozulması ve turizmde sürdürülebilirliğin kaybolması gündeme gelmiştir (Akıncı & Kasalak, 2016). Bunun devamında, özellikle 1980'lere gelindiğinde, turistik tüketicilerin beklentilerinin ve sosyo-ekonomik durumlarının değişmesi ve bireylerin eğitim seviyelerinin artması sonucu çevresel ve toplumsal farkındalığın gelişmesi, kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme önem kazanmaya başlamıştır (Yıldız, 2009; Akoğlan Kozak & Bahçe, 2012). Bu gelişmeler doğrultusunda uzun vadede mevcut turizm yapısını etkileyeceği varsayılan eğilimlerin başında tüketici tercihlerinin özel ilgi alanlarına doğru kayması gelmektedir (Tanrısevdi & Çavuş, 2003).

Özel ilgi turizminin dünyada yayılabilmesi, bu alanda çalışan ülkelerin bu faaliyetlerini bütün ülkeye yaymaları ve sürdürülebilir içeriğe sahip olan bir turizm anlayışıyla mümkün olacaktır (Küçükaslan, 2007). Türkiye'de uygulanan turizm politikaları, uluslararası turizmde yaşanan yeni eğilimler ve ortaya çıkan yeni turizm tarzlarına uyum sağlama adına 1980'lerin ortasından itibaren kitle turizminden, alternatif ve özel ilgi alanlarına yönelik turizm tarzlarına doğru bir eğilim sergilemiştir (Soyak, 2013). Bu yönelimlerin ele alınmaya başlandığı Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kitle turizmine öncelik verilse de Türkiye'nin doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, kış, av, su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyelleri, ekolojik dengeyi koruma, temiz ve sağlıklı bir çevre ve çevreyi güzelleştirme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmiştir (Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda önceki planda belirtilen turizm türlerine ek olarak golf ve üçüncü yaş turizmini daha cazip hale getirecek teşvik politikaları geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca turizm sektörüne doğrudan veya dolaylı olarak hizmet verenlerin sayıca yeterli düzeye getirilmesi ve eğitilmek suretiyle bilgi ve becerilerinin artırılması gerektiği öngörülmüştür (Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989). İlerleyen yıllarda turizmin çeşitlendirilememesinden kaynaklanan sorunlar devam etmiştir. Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek için dış pazarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacı ile belirlenmiş turizm türlerinin geliştirilme faaliyetlerinin devam edeceği belirtilmiştir (Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995). Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda turizm türlerinin geliştirilme faaliyetleri devam ederken; Onuncu Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin mevcut tarih, doğa ve kültür varlığını, sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi ve kültür turizmiyle bütünleştirerek turizm sektörünü geliştirme hedeflenmiştir (Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000; Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006; Onuncu Kalkınma Planı, 2013). Polat (2016) yaptığı çalışmada Türkiye'nin planlı kalkınma döneminin başlangıcı olan 1963 yılından itibaren hedeflenen kitle turizminin Onuncu Kalkınma Planı'nda geçmemesine dikkat çekmiş ve kitle turizminin vazgeçilemeyecek kadar önemli olmasından dolayı belirtilen alternatif turizm çeşitlerinin, kitle turizminin yerine değil, kitle turizmine ek olarak geliştirilmesi gerektiğini ve bu sayede Türk turizminin bütün yıla ve ülkeye yayılmasında önemli gelişmeler elde edilebileceğini belirtmiştir.

Çevresel kaygılar ve sürdürülebilirlikten pazar payını artırmaya, sektör içinde yeni nişler yaratmaktan yeni toplumsal merak ve eğilimleri doyurmaya kadar birbirinden çok farklı amaç ve sorunlar nedeniyle adından çokça söz edilen özel ilgi turizmi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da önem verdiği bir alandır. Türkiye'de turizmin çeşitlendirilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi içerisinde "Turizmin Çeşitlendirilmesi Stratejisi" başlığı altında yer almaktadır (Tırıl, 2018). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı'nda öngörülen hedef ise Türkiye'nin farklı bölgelerinde dağınık olarak düzenlenen turizm türlerinin, yer ve yerleşmelerin tek tek ele alınmasından çok bunların birbiriyle entegrasyonu sayesinde daha cazip ve daha güçlü alternatif varış noktalarının ve güzergâhlarının ortaya çıkarılmasıdır. Bu bütüncül yaklaşım Türkiye turizminin bölgelere dağılmasını ve çeşitlenmesini sağlayacaktır (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

Turizm faaliyetlerini tüm yıla yaymak ve varış noktalarındaki turizm zenginliğini artırmak adına devam eden turizm çeşitlendirme çalışmalarıyla birlikte ortaya çıkan birçok farklı özel ilgi turizmi türü, şüphesiz uzman turist rehberi ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Turist memnuniyetinin

artırılması, destinasyonların yeniden tercih edilmesini sağlamak ve bu sayede ülke turizminin gelişimine katkıda bulunmak gibi birçok rolü üstlenen turist rehberlerinin, özel ilgi turlarına uygun niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda, özel ilgi turlarında rehber ihtiyacına değinmek ve farklı turlarda farklı rehber niteliklerinin gerekliliğini vurgulamak yerinde olacaktır.

1.1. Özel İlgi Turları ve Özel İlgi Turlarında Rehber İhtiyacı

Özel ilgi turizmi, yıllar içinde niş pazar olarak bilinen ve turizm sektörünün aktörleri arasında popülerlik kazanan farklı özel ilgi seyahat formlarından oluşmaktadır. Bu niş pazarların bir sınırı olmamakla birlikte, bazıları daha sürdürülebilir hale gelmiş ve özel ilgi turizmi kategorileri olarak kabul edilmiştir (Kruja & Gjyrezi, 2011). Özel ilgi turizmi türlerinin belirli sınırlar içerisinde incelenmesi şüphesiz çok zordur. Çünkü özel ilgi turizminin temelinde bulunan ilgiler kişiden kişiye farklılaşmaktadır. Fakat değişen tüketici beklentileri ve turizm hareketlerini etkileyebilecek olası eğilimleri dikkate alarak, özel ilgi alanlarını belirli başlıklar altında toplamak gerekmektedir (Tanrısevdi & Çavuş, 2003). Buradan hareketle, ilerleyen kısımda Türkiye’de yaygın olarak tercih edilen özel ilgi turlarına yer verilmiş ve bu turlardaki rehber ihtiyacı ve rehberlerin sahip olması gereken nitelikler üzerinde durulmuştur.

Kültür, insanların yarattığı bilgi, inanç, sanat, ahlak ve görgü kuralları, dil, kanun, gelenek ve görenek gibi soyut, mimari, yaşam biçimi, gastronomi, davranış kalıpları gibi somut unsurlardan oluşmaktadır (Akoğlan Kozak & Bahçe, 2012). Günümüzde insanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra, kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlerle de ilgi duymaya başlamışlardır (Emekli, 2006). Turistlerin bu farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahatler “kültür turizmi” olarak adlandırılmaktadır (Meydan Uygur & Baykan, 2007). Doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm yıla yaymak, turizme dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmak için kültürel turizmin geliştirilmesi önemli bir avantaj sağlamaktadır (Emekli, 2006). Zengin tarihi ve kültürel mirası bu turlarda turistlere aktaran rehberlerin tarih, mitoloji, sanat tarihi ve arkeoloji bilgisine sahip olması gerektiği gibi bu bilgileri yorumlayarak aktarabilmesi de gerekmektedir. Ayrıca kültür turlarında rehberin “kültür köprüsü” görevini yerine getirebilmesi için, yerel halkın kültürünü iyi özümsemiş olması ve hatta bu kültürün bir parçası olması önem taşımaktadır (Çeşmeci, 2018).

Kültür kavramının bir alt segmenti olarak inanç, insanların var olduğu günden itibaren yüce bir varlığa inanma ihtiyacı ile birçok farklı dinin ve inanç gruplarının ortaya çıkmasıyla oluşmuştur. Bu nedenle kutsal yerler geçmişten itibaren insanoğlu tarafından kitlesel hareketler ile ziyaret edilmektedir (Güzel, 2010). Kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi “inanç turizmi” olarak tanımlanmaktadır (Sargın, 2006). İnanç turizminin temel bileşenleri olan dini yapılar, ayinler, bayramlar, törenler aynı zamanda o inancın takipçileri olmayan turistler için de bir çekiciliktir. Bu durum inanç turizminin kültür turizmiyle karıştırılmasına neden olmaktadır (Arslan & Çiftçi, 2020). Bu ayrımın yapılabilmesinde turizme katılan bireylerin motivasyonları en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanç turizmine katılan turistlerin özellikle dinsel veya inançsal nedenlerle motive olmaları gerekmektedir (Rinschede, 1992). Bu turistlerin en önemli özelliği dini vazifelerini yerine getirmek, hacı olmak, böylece iç huzura ulaşmak ve maneviyatlarını gerçekleştirmektir (Albayrak, 2013). Bu kapsamda turist rehberleri turistlerin inançları hakkında bilgi sahibi olmalı, onların inançlarına saygı göstermeli ve o dine mensup olmayan kişiler ile turistler arasında kurulacak hoşgörü ortamının öncüsü olmalıdır.

Bir diğer turizm çeşidi olan gastronomi turizmi, kültür turizminin içerisinde yer alan, temel motivasyon faktörü özel bir yiyecek/içecek türünü tatmak veya onların üretilmesini görmek amacıyla, yiyecek/içecek üreticilerini, festivallerini, restoranlarını veya özel alanlarını ziyaret etmeyi esas alan bir turizm türüdür (Zengin vd., 2014; İriğüler & Güler, 2015). Özgünlük turizm tüketiminde her zaman önemli bir rol oynadığı için gastronomi belirli ülke veya bölge ile ilişkilendirildiğinde güçlü bir turizm pazarlama aracı haline gelmektedir (Richards, 2002). Deniz, kum, güneş üçlüsünden

yararlanamayan, doğal veya tarihi kaynaklardan yoksun destinasyonlar için de uygun bir alternatif olan gastronomi, turistlerin deneyimini ve memnuniyet düzeyini artırmada önemli bir rol oynamaktadır (Kivela & Crotts, 2006). Hjalager (2002) gastronomi turizminde arzın hali hazırda var olduğunu, geliştirilmesi için en önemli kuralın turistlerin gastronomik özellikleri anlamasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Turistlerin bu özellikleri anlamasında yardımcı olacak kişi elbette turist rehberidir. Bilgi açısından oldukça geniş ve kapsamlı bir özel ilgi türü olan gastronomi alanında rehberlik yapabilmek uzmanlık ve deneyimlerle pekiştirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir (Akyurt Kurnaz & Kurnaz 2019). Gastronomi konusunda uzmanlaşmış rehberler ilgili tema, faaliyetler ve bölge perspektifinden destinasyonun mutfak kültürüne ve mirasına yönelik gerek pratik gerekse teorik açıdan detaylı, güncel ve geniş bir bilgi ve deneyim sunma beceri ve yeterliliğine sahip olmalıdır (Kargiglioğlu vd., 2020).

Sağlık turizmi spesifik bir turizm çeşididir. Sağlık turizmi, sağlık ve turizm kavramlarını yakından ilgilendirse de bunlardan bağımsız kendine özgü özellikleri olan aktiviteler bütünü olarak ortaya çıkmaktadır. Sağlık turizminde hedef kitle, sağlığı bozulmuş olan insanlar ile sağlığını korumaya duyarlı olan insanlardır (Altın vd. 2012; Temizkan & Çiçek, 2015). İnsanlar yalnızca fiziksel sorunlarını gidermek için değil psikolojik ve ruhsal sorunlarını gidermek, ruhsal dengesini sağlamak ve zinde kalmak için de sağlık turizmine katılabilirler (Smith & Puczko, 2009; Costa et al., 2015). Sağlık amaçlı seyahatler esenlik, zindelik amaçlı sportif aktivitelerden, termal sular ile çeşitli rahatsızlıklara ve hastalıklara şifa bulmaya, estetik amaçlı seyahatlerden, organ nakli gibi önemli cerrahi müdahalelere (ameliyatlar vb.) kadar çok farklı amaçlar için gerçekleştirilmektedir (Zorlu, 2018). Bu bağlamda sağlık turizmi; bireylerin tedavi olmak, sağlığını geliştirmek, korumak ya da kendilerini iyi hissetmek gibi sebeplerle katıldıkları geçici seyahatler olarak tanımlanabilir (Sözbilen & Özkul, 2019). Sağlık turizmi, hedef pazardaki turistlerin ihtiyaç ve beklentileri, tedavi şekilleri, kullanılan kaynakların farklılığı ile beş çeşide ayrılmaktadır. Bunlar; medikal (tedavi), kaplıca (termal), spa ve wellness, yaşlı (üçüncü yaş) ve engelli turizmi olarak ele alınabilir (Şahin & Tuzlukaya, 2017). Sağlık turizminin her çeşidi farklı uygulamalar içermektedir. Bu alanda rehberlik yapacak kişilerin belirledikleri alana göre uzmanlaşması gerekmektedir. Örneğin rehberler medikal turizm kapsamında turist gönderen ve turist kabul eden ülkelerin yasal prosedürlerine hâkim olmalı, yaşlı ve engelli turizmde turistin ihtiyaç ve isteklerini tam olarak anlamalı, termal turizmde balneolojik kaynakların türleri ve uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar.

Son olarak, doğa temelli turizm sadece turizm işletmeleri ve doğayı ziyaret eden turistlerle sınırlı kalmamaktadır. Turizmin temeli olarak doğal çevre, topluluklar ve doğal kaynakların yönetimi ile ilgili birçok zorluğu içermektedir (Fredman & Tyrvänen, 2010). Doğa temelli turizmde amaç, doğal kaynakların doğru bir biçimde kullanılması ve korunmasıdır (Pelit & Katırcıoğlu, 2018). Bu turizm türünde, ekolojik ve sosyal hasara neden olmadan kaliteli turist deneyimleri sağlama hedefi, turist rehberlerinin oynayacağı role bağlıdır (Weiler & Davis, 1993). Turist rehberleri, bu zararları önlemek için çevreye uygun davranışları yorumlayarak ve modelleyerek müşterilerini eğitmeli, faaliyet gösterdikleri doğal alanların korunmasına katkıda bulunmalıdırlar (Randall & Rollins, 2009). Doğa temelli turizm türünde uzmanlaşan turist rehberleri çalıştıkları bölgenin flora-faunasına, hava koşullarına, yasal sorumluluklarına ve prosedürlerine hâkim olmalı, ilk yardım, rota ve parkur, doğa turizmi aktiviteleri kapsamında güvenlik ve teknik ekipman bilgisine sahip olmalıdırlar. Ayrıca turist rehberleri çevre konusunda turistleri ve yerel halkı bilgilendirmeli ve öncü davranışlar sergilemelidirler (Tetik Dinç & GÜDÜ Demirbulat, 2019).

Yukarıda değinilen başlıklar birçok turizm türünü kapsıyor olsa da ülkemizde yaygın olan ve geliştirilmesi planlanan diğer turizm türleri de bulunmaktadır. Bunları termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi, macera turizmi, deniz turizmi şeklinde sıralamak mümkündür. Bunların yanı sıra kuş gözlemciliği, trekking, yöresel el sanatları, şarapçılık, müze turizmi, hüzün turizmi, yavaş turizm ülkemizde yaygın olan ve geliştirilmesi planlanan konu ve etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Turizm türlerindeki çeşitliliğin bu denli artmasındaki

sebepler turizm sektöründe yaşanan gelişmeler, turist tipinin ve turist beklentilerinin değişmesi olarak sıralanabilmektedir (Güzel, 2010). Talepte ortaya çıkan bu değişim ile birlikte özel ilgi turlarına olan eğilim artmış, farklı konu ve bölgelerde uzman rehber ihtiyacı gündeme gelmiştir. Çünkü ortaya çıkan her turizm türü farklı rehberlik hizmeti gerekliliğini beraberinde getirmiş ve turistlerin rehberden beklentileri de bu yönde şekillenmiştir. Brotherton & Himmetoğlu (1997) yaptıkları çalışmada özel ilgi turlarına katılan turist tipolojilerini “amatörler”, “meraklılar”, “uzmanlar” ve “fanatikler” olarak dört farklı sınıfa ayırmıştır. Çeşmeci (2018) bu ayırmadan yola çıkarak, turist rehberlerinin turist deneyimlerini yönetebilmesi ve liderlik görevlerini yerine getirebilmesi için bu turlarda en az “uzman” sınıfındaki turistler kadar bilgi ve tecrübeye sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir. “Uzman” sınıfındaki turistler, özel ilgileri kapsamında geniş bilgiye sahip, alanında iddialı, olanakları kolay kolay beğenmeyen ve kalite arayışındaki kişiler olarak nitelendirilmektedir (Brotherton & Himmetoğlu, 1997). Bu nedenle, turist rehberlerinin özel konulara ilgili gruplarının beklentilerini karşılayabilmek, memnuniyetini sağlamak ve turların “özel” olarak gerçekleştirilebilmesi için bu konularda “özel” olması, eğitilmesi ve uzmanlaşması gerekmektedir (Arslan, 2021; Akpınar & Avcı, 2021).

Özel ilgi turları yapısı itibariyle farklı bölgelerde farklı uygulamalar içerebilmektedir. Bu turlarda rehberlik yapacak kişilerin niteliklerinin artırılması adına Türkiye’deki turizm çeşitliliği göz önünde bulundurularak uzmanlaşma eğitimleri düzenlenmektedir. İzleyen kısımda turist rehberlerinde uzmanlaşmanın önemi, faydaları ve düzenlenmiş olan uzmanlaşma eğitimlerine değinilmiştir.

2. Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma ve Uzmanlaşma Eğitimi

Turist rehberleri, turizm sektörü içerisinde her biri ayrı tanıtım elçisi olan (Aktaş & Batman, 2010), ziyaret edilen yöre hakkında tarihi, coğrafi, kültürel ve arkeolojik bilgiler veren (Tetik, 2006), turistlerin deneyimlerini şekillendiren (Huang et al., 2010), destinasyonda kalış sürelerinin uzatılmasında ve yerel ekonomik faydaların artırılmasında önemli rol oynayan (Dahles, 2002) ve turist memnuniyetinin oluşmasında son derece sorumlu olan, ön saflardaki çalışanlardır (Ap & Wong, 2001). Turist rehberlerinin ülke tanıtımı, turizm işletmeleri ve turistler için stratejik önem taşıdığı göz önüne alınacak olursa, bu mesleği icra edenlerin çok iyi eğitim almalarının yanı sıra bazı özellikleri de taşıması kaçınılmazdır (Batman, 2003). Turist rehberlerinin alacakları eğitim, turist beklentilerinin farkına varılmasına, rehber performanslarındaki dalgalanmaların azalmasına ve hizmet seviyelerinin daha tutarlı olmasına katkı sağlayacaktır (Wang et al., 2000). Turizm sektörünün kültür düzeyi yüksek, çok yönlü ve nitelikli işgörenlerinden biri olan turist rehberlerinin, hızla değişen turizm trendleri ve turist beklentilerine uyum sağlayabilmesi, rekabet ortamında turizm paydaşlarının beklentilerinin karşılanabilmesi ve mesleğin sürdürülebilirliğinin sağlanması için uzmanlaşmaları gerekmektedir (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

“Uzman”, herkesin sahip olmadığı bilgiyi elinde tutan ve bu bilgi sayesinde belli başlı durumlara karşı ayrıcalık elde eden, kendisinin belirlediği ya da normlarla belirlenen uğraş alanında bilgi hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan kişidir (Yılmaz & Erdem, 2016). Uzmanlaşma ise belirli bir alan veya meslekte derinlemesine bilgi sahibi olma süreci olarak tanımlanabilir (Cambridge Dictionary, 2022). Meslekte uzmanlaşma, turizm anlayışının değiştiği, tüketici taleplerinin ve ürünlerinin çeşitlendiği bir dönemde turist rehberliği mesleği için önemli bir konu haline gelmiştir (Koroğlu, 2007). Özellikle turist rehberliği mesleği gibi geniş bir alana sahip meslek grubunun tam anlamıyla her konuya hâkim olabilmesi mümkün olmayacağından, belirli alt dallara ayrılması, mesleğin geleceği açısından oldukça önemli bir husustur (Kargiglioğlu vd., 2020). Ayrıca rehberlerin sadece konu ve etkinlikler ile sınırlı kalmayıp, bölge bazında yurt içi ve yurt dışı olarak uzmanlaşmaları da mümkündür (Akpınar & Avcı, 2021). Bu doğrultuda rehberlikte uzmanlaşma; tur operatörlerinin veya seyahat acentalarının ihtiyaç duyduğu yeni bir destinasyon ve turistik ürünle ilgili henüz diğer rehberlerin farkında olmadığı alanlarda kendini geliştirip derinlemesine bilgi sahibi

olduğu, farkındalık ve farklılık kazandığı, düzenli, sürekli çalışma ile uygun kazanç olanakları sunan rakipsiz bir alanın aranılan nadir turist rehberi şeklinde tanımlanabilir (Yenipınar & Yılmaz, 2019).

Turist rehberliğinde uzmanlaşma; turizmin çeşitlenerek tüm yıla yayılmasına, turist profilinin zenginleşmesine, tüketici taleplerinin tümüne yanıt verilmesine katkı sağlamanın yanı sıra; tam, net ve sağlıklı bilgi aktarımını da beraberinde getirerek, turist memnuniyetinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma, sektörün ve mesleğin geleceği, rehber enflasyonunun önüne geçilmesi ve hem turist rehberi hem de müşteri memnuniyeti için önem taşımaktadır (Köroğlu & GÜDÜ Demirebulat, 2017; Arslantürk & Gül, 2019). Bunlara ek olarak uzmanlaşmanın taraflar (turistler, seyahat acentaları, tur operatörleri vb.) açısından katkıları Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1
Rehberlikte Uzmanlaşmanın Taraflar Açısından Katkıları

Turist Rehberliği Mesleğine ve Turist Rehberine Katkıları	<ul style="list-style-type: none"> • Turist rehberinin mesleki, kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlaması • Rehberin uzman konumunda olmasından dolayı fikirlerinden yararlanılması • Rehberin tur operatörleri ve seyahat acentaları tarafından tercih edilmesi, ayrıcalık tanınması • Rehberin çalışacağı tur operatörünü kendisinin seçme şansı olması • Rehberin meslektaşları arasında farklılaşarak seçkin bir konuma gelmesi ve bireysel olarak markalaşması • Uzman rehber sayısı az olduğundan kazancının yüksek olması • Genç ve tecrübesiz turist rehberlerinin, uzun süre mesleği icra etmiş tecrübeli turist rehberleri karşısındaki dezavantajlarını azaltması • Rehberin derinlemesine bilgi sahibi olması • Uzman olarak hizmet sunmanın rehberin özgüveni ve motivasyonunun artırması
Seyahat Acentası/ Tur Operatörü ve Destinasyona Katkıları	<ul style="list-style-type: none"> • Destinasyon örgütleri tarafından desteklenmesi • Paket turun değerinin artması • Sektör eksikliğinin giderilerek fark yaratılması • Yeni paket turların seçkin gruplara sunulması • Kazancın yüksek olması • Mevcut grupların taleplerini yerine getirerek tanıtım maliyetlerinin düşürülmesi • Turların niteliğinin artması • Gelir düzeyi yüksek grupların tercih etmesi • Yeni destinasyonların keşfedilmesi ve marka destinasyonların yaratılması • Sürdürülebilirliğin sağlanması • Destinasyonların tanıtılması
Turiste Katkıları	<ul style="list-style-type: none"> • Uzman turist rehberi hizmeti aldığı için doğru ve kapsamlı bilgiye ulaşabilme • Destinasyonu ve destinasyondaki somut ve somut olmayan kültürel mirası derinlemesine tanıyabilme • Tur içeriğinin tam ve doğru bir biçimde uygulanmasıyla turdan memnun ayrılma • Bir turistik destinasyonu ilk gören olmanın, keşifçi (alocentrik) turist olmanın keyfinin yaşatılması

Kaynak: Akpınar & Avcı, 2021; Arslan, 2021; Güven vd., 2018; Yenipınar & Yılmaz, 2019

Ülkemizde turist rehberliğinde uzmanlaşmanın ön ayağı sayılabilecek hizmet içi eğitim seminerleri, Turist Rehberleri Birliği (TUREB)'nin kurulmasıyla birlikte hayata geçirilmiştir. 2000 yılında TUREB'in önerileri doğrultusunda yapılan "Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği" değişikliği ile her rehber için yılda en az üç konuda eğitim alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yönetmeliğe göre rehberlerin vize hakkı elde edebilmeleri için her yıl katılmak zorunda oldukları hizmet içi eğitim seminerleri, 2001 yılından itibaren yapılmaya başlanmış olup, 2014 yılında yayınlanan Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği ile birlikte katılım zorunluluğu taşımayan uzmanlaşma eğitimleri olarak devam etmiştir (Temizkan, 2010; Arslan, 2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma eğitimi ile ilgili hususlar 6326 sayılı Turist Rehberleri Meslek Kanunu ve bu kapsamda hazırlanan Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'nin 39. maddesinde belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2014). İlgili madde "Uzmanlık eğitim programları, turizm çeşitliliği dikkate alınarak, bölgelerine göre uzman turist rehberi yetiştirilmesi ve turist rehberlerinin çeşitli konularda eğitilmesi amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gözetim ve denetimi altında TUREB veya TUREB'in uygun görüşü ile odalar tarafından ücretli veya ücretsiz olarak düzenlenebilir. TUREB ve odalar uzmanlaşma eğitim programlarının düzenlenmesi sürecinde kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapabilir. Uzmanlaşma eğitimi programına katılan ve sınavda başarılı olan turist rehberleri uzmanlık sertifikası almaya hak kazanır ve bu sertifikalar sicillerine işlenir" şeklinde ifade edilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda düzenlenecek olan rehberlikte uzmanlaşma eğitimleri, TUREB tarafından belirlenmiş olan Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları çerçevesinde uygulanmaktadır. Bu esaslar "uzmanlaşma eğitimlerinde, çeşitli konularda verilecek teorik eğitimler çevrimiçi olarak uygulanabilmektedir ancak uygulamalı eğitimler ve sonundaki sınavlar sahada yüz yüze yapılacaktır. Uzmanlaşma eğitim programları en az 5 gün olarak düzenlenecektir. Düzenlenen eğitimler kapsamında yetkili kişi, kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapılmasına özen gösterilecektir. Eğitimler sonunda yapılacak sınavlarda başarılı olmak için, katılımcıların 100 tam puan üzerinden en az 75 puan almaları gerekmektedir. Sınavlarda başarılı olan katılımcılara uzmanlık sertifikası verilecek, siciline ve TUREB veri tabanına işlenecektir" şeklinde belirtilmektedir (TUREB, 2021).

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği ve Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları çerçevesinde turist rehberlerine yönelik uzmanlaşma eğitimi programları düzenlenmektedir. 2003 yılından 2022 yılı Mart ayına kadar düzenlenen turist rehberliği uzmanlaşma eğitimi programlarının listesine Tablo 2'de yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde; uzmanlaşma eğitimlerinin büyük bir kısmının İstanbul Rehberler Odası (İRO) tarafından yapıldığı, eğitimlerde odaların farklı kurum ve kuruluşlar ile iş birliği sağladığı ve uzmanlaşma eğitimlerinin 2008 ve 2013 yıllarında yoğunlukta olduğu, 2018 ve 2020 yıllarında ise hiç uygulanmadığı görülmektedir. 2020 yılında uygulanmamasının nedeninin Covid-19 olduğunu belirtmek mümkündür. Yapılan eğitimlerin konu olarak çeşitlilik göstermesine karşın bölge olarak belirli yerlerde yığıldığı söylenebilmektedir. Özellikle kültür temalı uzmanlaşma eğitimlerinin İstanbul ve çevresinde düzenlendiği görülmektedir. Benzer olarak Arslan (2021) yaptığı çalışmada, kültür turizmine yönelik düzenlenen eğitimlere katılan rehberlerin 746'sı, yani %73,9'unun İstanbul ile ilgili uzmanlık aldığını belirtmiştir. Ayrıca, bazı uzmanlaşma eğitimlerinin ilerleyen yıllar içerisinde tekrarlandığı göze çarpmaktadır. "İstanbul Kültür Sanat Rehberliği", "Likya Yolu", "Çanakkale" ve "Yedi Kiliseler" örnek olarak verilebilir. Bunun nedeni, bahsi geçen bölgelerin ve konuların turistler tarafından sıkça tercih ediliyor olması ve dolayısıyla rehberlerin taleplerinin bu doğrultuda şekillenmesi olabilir.

Tablo 2
Uzmanlaşma Eğitim Programları

Uzmanlaşma Eğitim Programı	Düzenleyen	Yıl
1 Çanakkale Savaşları (ANZAK)	İRO	2003
2 Çatalhöyük	İRO	2003
3 Taksonomi (Bitki Sistematiği)	İRO	2004
4 Türkiye’de Musevi Mirası	İRO	2004
5 Çocuk ve Müze	İRO	2004
6 İtalya	İRO	2004
7 Genel Mısır Tarihi	İRO	2005
8 Çanakkale	İRO	2005
9 Dağ-Doğa Kültür Yürüyüşü	KTB ve ARO	2006
10 Çanakkale Gelibolu Tarihi Milli Parkı	Çanakkale İKTM*	2006
11 Flora ve Fauna	ARO	2006
12 Flora/Fauna (Endemik Bitkiler), Yaban Hayatı, Kuş Gözlemciliği ve Ekoturizm	TUREB ve İRO	2006
13 GAP Bölgesi Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	KTB*	2006
14 Sualtı Arkeolojisi ve Dalış Turizmi	İRO	2006
15 İstanbul Kültür Sanat Rehberliği	İRO	2007
16 İtalya Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
17 İspanya Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
18 Fransa Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO ve TÜRSAB	2007
19 Mısır Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO	2008
20 Avustralya – Yeni Zelanda	İRO	2008
21 Kuş Gözlemciliğine Giriş	İRO	2008
22 Dubai ve İsviçre	İRO	2008
23 Güney Afrika	İRO	2008
24 İskandinavya	İRO	2008
25 İstanbul Kültür Sanat Rehberliği	İRO	2008
26 Dalgıçlık (İlk Seviye)	İRO	2008
27 Kuş Gözlemciliğine Giriş	İRO	2008
28 Türk Halıcılığı Üzerine Mesleki Eğitim Programı	İRO	2008
29 Antik ve Geç Antik Çağlarda İstanbul	İRO	2008
30 Gastronomi ve Şarap	İRO	2008
31 Çocuk ve Müze	İRO	2008
32 İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO	2009
33 İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	KTB*, İTO* ve İRO	2010
34 Likya Yolu Uzmanlaşma Eğitimi	ARO	2011
35 Likya Yolu Uzmanlaşma Eğitimi	ARO	2012
36 İstanbul Kültür ve Sanat Rehberliği	İRO	2012
37 Likya Yolu Uzmanlaşma Eğitimi	ARO	2013
38 Bizans İstanbul’u	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
39 Osmanlı İstanbul’u	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
40 İstanbul’da Mimari	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
41 İstanbul’da Ticari Yapılar	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
42 İstanbul’da Musevi Mirası	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013

Tablo 2
Uzmanlaşma Eğitim Programları (Devamı)

43	İstanbul'da Su Yapıları	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
44	İstanbul'da İslam Tur Rotası	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
45	İstanbul'da Hristiyanlık Tur Rotası	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
46	İstanbul'da Yalılar	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
47	İstanbul'da Kuş Gözlemciliği	İRO, İKA* & İstanbul İKTM*	2013
48	Likya Yolu	ARO	2014
49	Topkapı Sarayı	İRO	2015
50	Akseki- İbradi Bölgesi Uzmanlaşma Eğitimi	ARO, Antalya Orman Bölge Müdürlüğü	2015
51	Yeni Bir Turizm Rotası Olarak Büyük Usta: Mimar Sinan	İRO, TURİNG, İstanbul İKTM*, İKA*	2015
52	Trakya Bölgesindeki Mimar Sinan Eserleri	İRO	2016
53	Yedi Kiliseler	İZRO	2016
54	Bisiklet Rehberliği Uzmanlaşma Programı	ARO ve TUREB	2016
55	Eskişehir ve Çevresi Uzmanlık Eğitimi Programı	ANRO ve TUREB	2016
56	Mozaik Yolu ve Gurme Uzmanlığı Semineri Gezisi	GARO ve ŞURO	2016
57	Gurme ve Gastronomi Uzmanlık Eğitimi Sertifika Programı	GARO	2016
58	Doğa Yürüyüş Grupları	ATRO	2017
59	Eyüp Belediyesi Eyüp Sultan Tarihi Merkezi	İRO	2017
60	Doğu Roma Mirası	İRO	2017
61	Troia ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı	ÇARO	2019
62	Göbeklitepe ve Mezopotamya Uzmanlık Gezisi	ŞURO	2019
63	Yedi Kiliseler	İZRO	2019
64	Frigya Afyonkarahisar Bölgesi ve Savaş Alanları Uzmanlık Eğitimi	ANRO, Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi, Afyonkarahisar İKTM*	2021
65	İslam Sonrası Türk Defin Kültürü ve Mezar Taşları Sanatı Uzman Rehberlik Eğitimi	Kuşadası Belediyesi, ATRO, Kuşadası KMKD*	2021
66	Hititler Uzmanlık Eğitimi	TUREB	2022

Kaynak: Arslan, 2021; Güven vd., 2018; Yenipınar ve Yılmaz, 2019; Rehber odalarının ve TUREB'in internet sitelerinden alınan verilerin derlenmesiyle yazar tarafından hazırlanmıştır.

*KTB: Kültür ve Turizm Bakanlığı, İTO: İstanbul Ticaret Odası, İKA: İstanbul Kalkınma Ajansı, İKTM: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, KMKD: Kültürel Mirası Koruma Derneği

Bakanlığın gözetim ve denetimi altında Birlik veya Birliğin uygun görüşü ile odalar tarafından ücretli veya ücretsiz olarak düzenlenen uzmanlık eğitimi programlarının yanı sıra, TUREB ile Eskişehir Anadolu Üniversitesi arasında 16 Nisan 2018 tarihinde düzenlenen protokol sonrasında e-sertifikalı uzmanlık eğitim programları konusunda iş birliği yapılmıştır. Bu uzmanlık eğitimi sisteminde turist rehberleri ve turizm/turist rehberliği öğrencileri, Anadolu Üniversitesi'nin açmış olduğu uzaktan eğitim sistemi üzerinden sertifika programlarına katılabilmekte ve başarılı

olmaları durumunda uzmanlık sertifikası almaya hak kazanmaktadırlar. E-sertifika sisteminde turist rehberleri ve turizm/turist rehberliği öğrencileri için hazırlanmış üç adet program bulunmaktadır. Bunlar “*Kültürel Miras Uzmanlığı*”, “*Sanat Tarihi Uzmanlığı*” ve “*Ekoturizm Uzmanlığı*”dır. Bu programların her biri üçer dersten oluşmakta ve katılımcıların başarılı olmak için 100 tam puan üzerinden en az 50 puan almaları gerekmektedir (Anadolu Üniversitesi, 2022).

Turizm/turist rehberliği öğrencilerinin gelecekteki uzmanlık alanlarını belirlemede ve bu konudaki farkındalıklarının artırılmasında önemli bir konu ise uzmanlaşmaya yönelik aldıkları derslerdir. Ülkemizde üniversiteler tarafından ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde turizm/turist rehberliği eğitimi verilmektedir. Üniversitelerde yer alan turizm/turist rehberliği programlarının müfredatı incelendiğinde, kültür kapsamlı derslerin yoğunlukta olduğu ve diğer turizm türlerine yönelik derslerin sınırlı olduğu görülmektedir. Arkeoloji ve müzecilik, mitoloji, flora ve fauna, sanat tarihi, dinler tarihi, özel ilgi turizmi, Türk mimarisi ve kültürü, Türk mutfak kültürü, müze rehberliği, gastronomi turizmi ve rehberliği müfredatta yoğunluk gösteren dersler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı üniversitelerin rehberlikte uzmanlaşmaya yönelik dersleri ön lisans ve lisans müfredatına eklediği görülsede genele olan oranı oldukça azdır. Yüksek lisans düzeyindeki rehberlik eğitiminde ise uzmanlaşmaya yönelik derslerin, ön lisans ve lisans düzeylerine göre daha yoğun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bahsi geçen derslerin konu ve kapsamı birbirine yakın olsa da birçok farklı şekilde isimlendirildiğine rastlanmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki ana sebep, diğer araştırmacıların da bahsettiği üzere turizm/turist rehberliği eğitiminde belirli bir standart ve müfredatın olmayışıdır (Eker & Zengin, 2016; Temizkan & Ergün, 2018; Pelit & Katircioğlu, 2018; Eser ve Şahin, 2020). Turizm/turist rehberliği öğrencilerinin sektöre girmeden önce uzmanlaşma vizyonuna sahip olmaları, motivasyonlarının, özgüvenlerinin ve mesleği icra etme isteklerinin artmasına, belirledikleri konu veya bölgelerde yoğun bilgi sahibi olmalarıyla daha kolay bir şekilde iş bulmalarına yardımcı olacaktır. Buna benzer olarak, Yenipınar & Zorkirişçi (2013) yapmış oldukları çalışmada, turizmdeki yeni eğilimlere paralel olarak mesleğin gereksinim duyduğu teorik, teknik ve uygulamalı derslerin kapsamlarının değiştiğini, eğitim veren kurumların müfredatını bu değişimlere uygun hale getirmeleri sonucunda öğrencilerin iş bulmalarında etkili olacağını belirtmiştir. Bunlara ek olarak, turizm/turist rehberliği öğrencilerinin belirli bölümlerde çift ana dal/yan dal yapma imkânları da bulunmaktadır. Öğrenciler bu doğrultuda ikinci bir diploma sahibi ve farklı konular hakkında daha derin bilgi sahibi olabilme fırsatına sahiptir. Bu sayede öğrencilerin uzmanlık alanları hakkındaki bilgileri, motivasyon ve özgüvenleri de artacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde farklılaşan turist beklentileri yeni turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamış ve buna paralel olarak özel ilgi turlarının sayısı ve çeşitliliği artmıştır. Bu artış turizm çalışanlarından beklenen mesleki bilgi ve becerilerde de değişikliğe yol açmıştır (Arslan, 2021). Turist rehberlerinin de bu değişen ihtiyaçlar odaklı mesleki farklılaşmaya yönelmesi gerekmektedir (Akdu vd., 2018). Çünkü turist rehberlerinin her özel ilgi alanında deneyimli olması beklenmemektedir. Bu nedenle belirli alanlarda uzmanlaşma; turist tatmininin ve rehberin çalışma verimliliğinin artması, mesleğin gelişiminin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, özel ilgi turizminin gelişmesi, Türkiye’ye gelen turist profiline zenginleşmesi ve turizmde ürün çeşitliliğinin artmasına katkı sağlayacaktır (Koroğlu, 2007; Çeşmeci, 2018; Yenipınar & Yılmaz, 2019). Bunların yanı sıra Tablo 1’de belirtilen uzmanlaşmanın taraflar açısından katkıları göz önüne alındığında, uzmanlaşma eğitimlerinin artarak devam etmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Rehberlikte uzmanlaşma eğitimi programları incelendiğinde ise uzmanlaşma eğitimlerinin büyük bir çoğunluğunun İRO tarafından düzenlendiği görülmektedir. Diğer turist rehberliği meslek odalarının da bu konuya önem vererek, yetki alanlarındaki özel ilgi ve konular kapsamında uzmanlaşma eğitimleri düzenlemeleri ve bu bölgelerdeki diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği sağlamaları önerilmektedir.

Uzmanlaşma eğitimlerinin Türkiye'deki ürün çeşitlendirme çalışmalarıyla paralel şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Koroğlu & GÜDÜ Demirbulat, 2017). Çünkü ürün çeşitlendirme doğrultusunda yapılacak olan eğitimler, ülke turizminin sürdürülebilir şekilde gelişmesine, turist rehberliği mesleğinin belli bölgelerde yığılmasına ve mesleğin on iki aya yayılabilesine katkıda bulunacaktır. Bu sayede Türkiye'deki turizm sektörünün ve turist rehberliği mesleğinin geleceği daha sağlam temeller üzerine oturtulabilecektir. Arslantürk & Gül (2019)'ün de bahsettiği üzere diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de en kısa sürede uzmanlaşmaya geçilmesi gerekmektedir. Bu da ülkemizdeki uzmanlaşma eğitimlerinin nitelik ve nicelik açısından gelişmesiyle mümkün olacaktır. Koroğlu'nun (2007) yapmış olduğu çalışmada, değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve bu turlarda ihtiyaç duyulacak rehberlerin uzmanlaşması, bunun içinde uzmanlaşma eğitimlerinin verilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Benzer şekilde Güzel & Koroğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada, özel ilgi turlarında uzman rehber ihtiyacına ve bu kapsamda uzmanlaşmanın önemine değinilmiştir. Buradan hareketle, Türkiye'de geliştirilmesi planlanan turizm türlerine yönelik uzmanlaşma eğitimlerinin sayısının artırılması ve rehberlerin bu eğitimlere katılması için çatı kuruluşlar tarafından teşvik edilmesi önerilebilir. Ayrıca Koroğlu & GÜDÜ Demirbulat (2017) çalışmasında rehberlikte sertifikasyon, kalifikasyon ve uzmanlaşmanın kişiye, mesleğe ve sektöre sağlayacağı faydalardan bahsetmiş ve bu kavramların gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Buna benzer olarak Black & Ham (2005) tarafından yapılan çalışmada, sertifikasyon uygulamasının rehberlik kalitesini artıracığına ve rehberlere çeşitli faydalar sağlayacağına değinilmiştir. Akpınar & Avcı (2021) tarafından yapılan çalışmada ise rehberlerin sahip oldukları uzmanlık sertifikalarının, kariyerlerine ve ekonomilerine katkı sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun turist rehberlerinin uzmanlaşma eğitimi programlarına katılmasını engellediğini belirtmek mümkündür. Bu sorunların en aza indirilebilmesi için TUREB rehber veri tabanına turist rehberlerinin aldıkları uzmanlık eğitimlerinin eklenebileceği bir sekmenin geliştirilmesi önerilebilir. Çünkü acentaların rehber ararken faydalandıkları bu veri tabanı, acentaların ihtiyaç duyduğu rehberi daha kolay bulmasına yardımcı olabilecek ve rehberler sertifikalarını daha işlevsel olarak kullanabileceklerdir.

Verilen uzmanlaşma eğitimlerinin ve görevlendirilen eğitimcilerin niteliği de üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Uzmanlaşma eğitimi verecek kişilerin sektör deneyimine sahip, konu ve bölgeye hâkim olan kişilerden seçilmesi gerektiği düşünülmektedir. Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları'nda da belirtildiği üzere eğitimlerin en az beş gün sürmesi, konu veya bölge ile ilgili teorik eğitimden sonra sahada uygulama gezilerinin yapılması gerekmektedir. Fakat Anadolu Üniversitesi tarafından yapılan e-sertifika programı bunları tam olarak karşılamamaktadır. Uzmanlaşma eğitimlerinin çeşitlenmesi ve niceliğinin artması bir gelişme olarak görülse de bu durum mesleğin ve uzmanlaşma kavramının anlamını yitirdiği bir uygulamaya dönüşmektedir. Akpınar & Avcı (2021) tarafından yapılan çalışmada, uzmanlaşma eğitimi almış rehberlerden konu ile ilgili alınan görüşler incelendiğinde, rehberlerin e-sertifika eğitiminin ve eğitimcilerinin niteliği hakkında kuşku sahibi oldukları göze çarpmaktadır. Turist rehberleri, eğitimi verecek kişilerin konunun ehli, bölgede uzman ve en az on yıl tecrübeli olması gibi niteliklere sahip olmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Benzer bulguların ortaya çıktığı Güven vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada da oluşturulacak uzmanlaşma eğitimi içeriklerinin ve eğitici profiline çok önemli olduğu; eğitimlerin uygulanmasında sorumluluk sahibi olan kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğinin sağlanması gerektiği; eğitimlerin planlama, içerik oluşturma ve ölçme-değerleme aşamalarında birçok detayın düşünülmesi gerektiğini saptamışlardır. Bununla birlikte, İRO tarafından paylaşılan yazıda da bu konuya değinilmektedir. İRO Yönetim Kurulu, Anadolu Üniversitesi tarafından hazırlanan bu programların herhangi bir sürecinde odalardan veya eğitimci/akademisyen turist rehberlerinden bir görüş alınmadığını belirtmişlerdir. Bu durum uzmanlaşma eğitimlerinin niteliği ve sürdürülebilirliği açısından oldukça yanlış bir adım olarak görülmektedir. Benzer olarak, uygulama gezisinin olmaması, öğrenci-hoca ilişkisinin eksik kalması, yerinde görerek öğrenmenin atlanması, bu sistem ile verilecek uzmanlığın meslek kalitesini artırmayacağı görüşü ileri

sürülmüştür (İRO, 2022). Bunların yanı sıra, e-sertifika sisteminde başarılı olmak için alınması gereken puanın Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları'nda istenen puandan düşük olması da bir diğer sorun olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, e-sertifika programının daha iyi yönetilmesi, programların hazırlanma sürecinde paydaşlardan fikir ve eğitmen desteğinin alınması, meslek eğitiminde sağlanamayan standardizasyonun uzmanlaşma eğitimlerinde korunması için gerekli olan adımların çok geç olmadan atılması önerilebilir.

Bir diğer önemli konu ise turizm/turist rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşma vizyonu kazanmalarında ve meslek hayatına girdiklerinde uzmanlık alanlarını belirlemelerinde onlara yol gösterici olacak uzmanlaşma ile ilgili derslerdir. Çalışma kapsamında, ülkemizdeki ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde verilen turizm/turist rehberliği eğitim müfredatı incelenmiş ve uzmanlaşma ile ilgili derslerin yeterli seviyede olmadığı düşüncesine varılmıştır. Her ne kadar yüksek lisans düzeyinde rehberlikte uzmanlaşmaya yönelik derslerin sayısı artış gösterse de bu konunun ön lisans ve lisans düzeylerinde de aynı değeri görmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, turizm türlerinde rehberlik uygulamalarına yönelik olan derslerde de aynı sorun ile karşılaşmaktadır. Örneğin Bahar'ın (2021) yürütmüş olduğu çalışmada, turist/turizm rehberliği ön lisans ve lisans programlarında gastronomi rehberliğine yönelik dersler incelenmiş, müfredatın bu konuda yetersiz olmasının yanı sıra hemen hemen benzer konulu derslerin farklı başlıklarla okutulduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kök vd.'nin (2021) lisans düzeyinde eğitim gören rehberlik öğrencilerinin gastronomi rehberliğine bakış açılarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmada, rehberlik öğrencilerinin gastronomi rehberliğini bir çalışma alanı olarak gördüklerini fakat öğrencilerin Türkiye'nin gastronomi haritasını bildikleri konusunda kendilerine güvenmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Akdu vd.'nin (2018) sağlık turizmi rehberliği ile ilgili yapmış oldukları çalışmada lisans düzeyinde rehberlik eğitimi veren üniversitelerin ve sertifika programının ders programları incelenmiştir. Yine aynı şekilde sağlık turizmi ile ilgili derslerin de yetersiz olduğu ve bu derslerin seçmeli olarak müfredatta yer aldığı sonucuna varılmıştır. Buradan hareketle, turizm/turist rehberliği öğrencilerinin farklı çalışma alanları belirlemede onlara yardımcı olacak bu derslerin sayısının artırılması ayrıca ders kapsamının doğru bir şekilde belirlenmesi öneri olarak sunulabilir. Yüksek lisans düzeyinde uzmanlaşma ile ilgili derslerin nispeten daha yoğun olduğu görülmekle birlikte ön lisans ve lisans düzeylerinde de ilgili derslerin nicelik ve nitelik açısından geliştirilmesi önerilebilir. Burada ortaya çıkan diğer bir sorun ise ilgili derslerin neredeyse tamamına yakını seçmeli ders olarak müfredatta yer almasıdır. Bütün bu derslerin zorunlu hale getirilemeyeceği ortadadır fakat öğrencilere sunulacak seçmeli derslerin bu kapsamda genişletilmesi ve en azından herhangi bir turizm türünün uzmanlığı hakkında bir ders seçilebileceği ders havuzu oluşturulması önerilebilir. Ayrıca, turizm/turist rehberliği öğrencilerinin üniversite tarafından belirlenen bölümlerde çift ana dal/yan dal yapılarıyla birlikte, belirli konu ve alanlarda uzmanlaşmaya olan ilgilerinin artacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle, turizm/turist rehberliği bölümleri olan üniversitelerin, öğrencilerine gastronomi, arkeoloji, rekreasyon, sanat tarihi gibi bölümlerde çift ana dal/yan dal programlarına katılma imkânı sunmaları önerilebilir.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda; TUREB ve Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen uzmanlaşma eğitimlerinin her ikisine de katılmış rehberler örneklem olarak seçilip, bu programlar arasındaki farklılıklar tartışılarak yeni uygulamalar için öneriler sunulabilir. Ayrıca, TUREB veya Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen uzmanlaşma eğitimlerine gözlemci olarak katılarak veya içerikleri tam anlamıyla incelenerek bu programların gelişimi için öneriler sunulabilir. Bununla beraber, turizm/turist rehberliği öğrencilerinin uzmanlaşma ile ilgili görüşleri değerlendirilebilir. Öğrencilerin görmüş oldukları derslerin uzmanlaşma algılarını ne yönde etkilediği üzerine çalışmalar yapılabilir. Hatta elde edilecek bulgular farklı üniversiteler arasında karşılaştırılabilir. Son olarak, çift ana dal/yan dal uygulamalarına katılan turizm/turist rehberliği öğrencilerin, kariyer planlamalarında uzmanlaşmanın yeri ve önemi ele alınabilir. Şöyle ki; gastronomi, arkeoloji, sanat

tarihi gibi bölümlerde yapılan çift ana dal/yan dal uygulamalarının, öğrencilerin meslek hayatlarında seçecekleri uzmanlaşma alanlarını etkileyeceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, gelişen dünya turizmindeki genel eğilime paralel olarak (Köroğlu, 2007) Türkiye’de birçok turizm türü ortaya çıkmış ve çıkmaya devam etmektedir. Bu turizm türleri turist rehberi ihtiyacını da ortaya çıkaracaktır. Bu bağlamda turistlerin ilgi ve beklentilerine yönelik hizmet vermeyi amaç edinmek durumunda olan turist rehberlerinin, alan uzmanlığı konusunda niteliklerinin ve eğitimlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Pelit & Katırcıoğlu, 2018). Yapılacak uzmanlık eğitimlerinin en iyi şekilde planlanması, niteliklerinin ve devamlılığının korunması hem turizmin sürdürülebilir olarak gelişmesinde hem de rehberlik mesleğinin değerinin ve geleceğinin korunmasında önem arz etmektedir. Bu nedenle ilgili kurum ve kuruluşların, rehberlerin ve rehber adaylarının uzmanlaşma konusuna gerekli önemi göstermeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Akdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J., & Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 124-138. <https://doi.org/10.34090/tured.491155>
- Akıncı, Z., & Kasalak, M. A. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi açısından özel ilgi turizminin yeri ve önemi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 161-182.
- Akoğlan Kozak, M., & Bahçe, S. (2012). *Özel İlgi Turizmi* (2. baskı). Detay Yayıncılık.
- Akpınar, A., & Avcı, N. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: Uzman rehberlere yönelik bir durum çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 755-787. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.817730>
- Aktaş, S., & Batman, O. (2010). Efsanelerin turistik çekicilik üzerine etkileri: Profesyonel turist rehberlerine yönelik bir araştırma. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 367-395.
- Akyurt Kurnaz, H., & Kurnaz, A. (2019). Gastronomi rehberliği alanında uzmanlaşma, İçinde Ö. Güzel, & Ö. Köroğlu (Eds.). *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara* (1. baskı, ss. 199-230). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm* (1. baskı). Detay Yayıncılık.
- Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z., & İrbán, A. (2012). Sağlık turizmi ve uluslararası hastalar için Türkiye pazarı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 157-163.
- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Anadolu Üniversitesi (2022, Mart). Anadolu Üniversitesi e-Sertifika Programları. <https://esertifika.anadolu.edu.tr/>
- Ap, J., & Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551-563. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00013-9)
- Arslan, A. (2021) Turist rehberliği ve uzmanlık alanları, İçinde S. Eser, S. Şahin, & C. Çakıcı (Eds.). *Turist Rehberliği* (2. baskı ss. 117-136). Detay Yayıncılık.

- Arslan, A., & Çiftçi, M. (2020). İnanç turizmde rehberlik uygulamaları, İçinde V. Altıntaş & Z. Türkmendağ (Eds.). *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları: Güncel Yaklaşımlar* (1. baskı, ss. 1-15). Detay Yayıncılık.
- Arslantürk, Y., & Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği, İçinde B. Zengin, G. Erkol Bayram, & O. Batman (Eds.), *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (1. baskı, ss. 287-330). Detay Yayıncılık.
- Bahar, M. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: Gastronomi rehberliği açısından turist rehberliği ön lisans ve lisans programlarının değerlendirilmesi. *Journal of Travel and Tourism Research*, 19, 102-119.
- Batman, O. (2003). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin mesleki sorunlarına yönelik bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 117-134.
- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Black, R., & Ham, S. (2005). Improving the quality of tour guiding: Towards a model for tour guide certification. *Journal of Ecotourism*, 4(3), 178-195. <https://doi.org/10.1080/14724040608668442>
- Brotherton, B., & Himmetoğlu, B. (1997). Beyond destinations – Special interest tourism. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 8(3), 11-30. <https://doi.org/10.1080/13032917.1997.9687118>
- Costa, C., Quintela, J., & Mendes, J. (2015). Health and wellness tourism: A strategic plan for tourism and thermalism valorization of São Pedro do Sul. İçinde M. Peris-Ortiz & J. Álvarez-García (Eds.), *Health and Wellness Tourism: Emergence of a New Market Segment* (ss. 21-31). Springer International Publishing.
- Çeşmeci, N. (2018). Tur çeşitleri ve turist rehberliği, İçinde S. Eser, S., & Şahin, C. Çakıcı (Eds.). *Turist Rehberliği* (1. baskı ss. 161-185). Detay Yayıncılık.
- Dahles, H. (2002). The politics of tour guiding: Image management in Indonesia, *Annals of Tourism Research*, 29(3), 783-800. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00083-4](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00083-4)
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2006). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2), 1-9.
- Eker, N., & Zengin, B. (2016). Turist rehberliği eğitiminin değerlendirilmesi: Profesyonel turist rehberleri üzerine bir uygulama. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 65-74.
- Eser, S., & Şahin, S. (2020). Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1344-1355. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.399>
- Fredman, P., & Tyrväinen, L. (2010). Frontiers in nature-based tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177-189. <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.502365>

- Güven, A., Ünal, C., & Caber, M. (2018). Turist rehberliği uzmanlaşma eğitiminde farkındalık yaratma: Turizm paydaşlarına yönelik bir durum çalışması, İçinde N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, & H. Ulusoy Yıldırım (Eds.). *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* (1. baskı, ss. 200-221). Detay Yayıncılık.
- Güzel, Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(2), 87-100.
- Hjalager, A. (2002). A typology of gastronomy tourism, İçinde A. Hjalager & G. Richards (Eds.). *Tourism and Gastronomy* (ss. 21-35). Routledge.
- Huang, S.S., Hsu, C.H., & Chan, A. (2010). Tour guide performance and tourist satisfaction: A study of the package tours in Shanghai. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 34(1), 3-33. <https://doi.org/10.1177/1096348009349815>
- İrigüler, F., & Güler, M. E. (2015). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin gastronomi turizmüne bakışı. 1. *International Gastronomic Tourism Congress*. İzmir.
- İstanbul Rehberler Odası (2022). E-Sertifikalı Uzaktan Uzmanlık Eğitimleri Üzerine İRO Görüşü. İstanbul Rehberler Odası. <https://iro.org.tr/tr/292-page-e-sertificali-uzaktan-uzmanlik-egitimleri-uzerine-iro-gorusu.aspx>
- Kargiglioğlu, Ş., Erkol Bayram, G., & Bayram, A.T. (2020). Gastronomi turizminde rehberlik uygulamaları, İçinde V. Altıntaş, & Z. Türkmendağ (Eds). *Alternatif Turizmde Rehberlik Uygulamaları: Güncel Yaklaşımlar* (1. baskı, ss. 17-33). Detay Yayıncılık.
- Kivela, J., & Crotts, J.C. (2006). Tourism and gastronomy: Gastronomy's influence on how tourists experience a destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(3), 354-377. <https://doi.org/10.1177/1096348006286797>
- Kök, A., Karahan, S., Akyurt Kurnaz, H., & Kurnaz, A. (2021). Turizm rehberliği öğrencilerinin gastronomi rehberliğine bakış açısı. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(1), 1-18. <https://doi.org/10.34090/tured.803004>
- Koroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. I. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu* (21-23 Kasım 2007), Çeşme/İzmir, ss.226-234.
- Koroğlu, Ö., & Gülü Demirelbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon, kalifikasyon ve uzmanlaşma, İçinde Ö. Güzel, V. Altıntaş & İ. Şahin (Eds.). *Turist Rehberliği Araştırmaları Öngörüler ve Uygulamalar* (1. baskı, ss.49-79). Detay Yayıncılık.
- Kruja, D. & Gjyzezi, A. (2011). The special interest tourism development and the small regions. *Turizam*, 15(2), 77-89. <http://dx.doi.org/10.5937/turizam1102077k>
- Küçükaslan, N. (2007). *Özel İlgi Turizmi* (1. baskı). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Meydan Uygur, S., & Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 0-49.
- Onuncu Kalkınma Planı (2013). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>

- Pelit, E., & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94. <https://doi.org/10.34090/tured.486198>
- Polat, S. (2016). *Türkiye'nin turizm politikalarının beş yıllık kalkınma planları ve Türkiye turizm stratejisi 2023 kapsamında incelenmesi* (Tez No. 445956) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Randall, C., & Rollins, R.B. (2009). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural areas. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 357-374. <https://doi.org/10.1080/09669580802159727>
- Resmi Gazete. (2014). "29127 Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği". <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141226-25.htm> (Erişim Tarihi, 03.02.2022).
- Richards, G. (2002). Gastronomy: An essential ingredient in tourism production and consumption?, İçinde A. Hjalager & G. Richards (Eds.). *Tourism and Gastronomy* (ss. 3-20). Routledge.
- Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), 51-67. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90106-Y](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90106-Y)
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-18.
- Smith, M., & Puczko, L. (2009). *Health and wellness tourism*. Butterworth-Heinemann.
- Soleimani, S., Bruwer, J., Gross, M.J., & Lee, R. (2018). Astro-tourism conceptualisation as special-interest tourism (SIT) field: A phenomenological approach. *Current Issues in Tourism*, 22(18), 2299-2314. <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1444021>
- Soyak, M. (2013). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye'de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 1-13.
- Sözbilen, G. & Özkul, E. (2019). Sağlık Turizmi. İçinde Ş. Aydın & D. Eren (Eds.) *Alternatif Turizm* (1. Baskı ss. 73-100). Detay Yayıncılık.
- Şahin, G.G., & Tuzlukaya, Ş. (2017). Turizm türleri ve turizm politikaları, dünyada ve Türkiye'de sağlık turizmi, İçinde D. Tengilimoğlu (Ed.), *Sağlık Turizmi* (2. baskı, ss. 43-60). Siyasal Kitabevi.
- Tanrısevdi, A., & Çavuş, Ş. (2003). Özel ilgi turizmi ve özel ilgi turizmi kapsamında Kuşadası ve çevresinde var olan potansiyel kaynaklar üzerine kuramsal bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 9-22.
- Temizkan, S.P. (2010). *Profesyonel turist rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolüne etkisi açısından hizmetiçi eğitim seminerleri* (Tez No. 278035) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Temizkan, S.P., & Çiçek, D. (2015). Sağlık turizmi kavramı ve özellikleri, İçinde S.P. Temizkan (Ed.). *Sağlık Turizmi* (1. baskı, ss. 11-36). Detay Yayıncılık.

- Temizkan, S.P., & Ergün, B. (2018). Türkiye’de turist rehberliği öğretiminin değerlendirilmesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 95-104. <https://doi.org/10.34090/tured.475325>
- Tetik, N. (2006). *Türkiye’de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)* (Tez No. 206634) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterliliklerinin önem-performans analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 9(3), 6-24.
- Tetik Dinç, N., & GÜDÜ Demirebulat, Ö. (2019). Doğa turları rehberliği alanında uzmanlaşma. İçinde Ö. Güzel & Ö. Köroğlu (Eds.). *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara* (1. baskı, ss. 311-340). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tırıl, A. (2018). Bir Özel ilgi turizmi olarak edebiyat turizmi ve Türkiye’nin edebiyat turizmi potansiyeli. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 2 (2), 161-184.
- Trauer, B. (2006). Conceptualizing special interest tourism- frameworks for analysis. *Tourism Management*, 27, 183-200. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.10.004>
- TUREB (2021). Rehberlikte uzmanlaşma eğitimi uygulama usul ve esasları. Türkiye Turist Rehberleri Birliği. <http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78>
- Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Wang, K.C., Hsieh, A.T., & Huan, T.C. (2000). Critical service features in group package tour: An exploratory research. *Tourism Management*, 21(2), 177-189. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00047-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00047-3)
- Weiler, B., & Davis, D. (1993). An exploratory investigation into the roles of the nature-based tour leader. *Tourism Management*, 14(2), 91-98.
- Weiler, B., & Firth, T. (2021). Special interest travel: Reflections, rejections and reassertions. İçinde C. Pforr, R. Dowling & M. Volgger (Eds.). *Consumer Tribes in Tourism Contemporary Perspectives on Special-Interest Tourism* (ss. 11-25). Springer.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Yenipınar, U., & Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma, İçinde Ö. Güzel, & Ö. Köroğlu (Eds.). *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara* (1. baskı, ss. 1-35). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yenipınar, U., & Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Cag University Journal of Social Sciences*, 10(2), 111-136.
- Yıldız, S. (2019). Macera turları rehberliği alanında uzmanlaşma. İçinde Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Eds.). *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma Özel İlgi Turlarından Özel Konulara*. (1. Baskı ss. 261-309). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Yıldız, Ö.E. (2009). *Türkiye’de şarap turizmi – Çeşme örneğinde ürün geliştirme modeli* (Tez No. 236027) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, N., & Erdem, R. (2016). Uzmanlaşma ve tıpta bütüncül yaklaşım üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(16), 35-47.
- Zengin, B., Uyar, H., & Erkol, G. (2014). Gastronomi turizmi üzerine kavramsal bir inceleme, İçinde A. Kılıçlar (Ed.). *15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 511-524).
- Zorlu, Ö. (2018). Sağlık turizmi. İçinde S. Çelik & B. Yalçın (Eds.). *Termal Turizm ve İşletmeciliği* (1. baskı, ss. 7-47.). Detay Yayıncılık.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100